

‘זריזות’ –

‘... התבונן עוד, שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות. והיינו, כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא ממזר תנועתו החיצונית, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן, והחשק והחפץ יתגבר בו וילך. אך אם יתנהג בכבודות בתנועת אבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיין יעידהו. ואמנם כבר ידעת, שהנרצה יותר בעבודת הבורא יתברך שמו, הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה... ואולם האדם אשר אין החמדה הזאת לוהטת בו כראוי, עצה טובה היא לו שיזדרז ברצונו, כדי שימשך מזה שתילד בו החמדה בטבע, כי התנועה החיצונית מעוררת הפנימית, ובדואי שיותר מסורה בידו היא החיצונית מהפנימית. אך אם ישתמש ממה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תוליד בו השמחה הפנימית והחפץ והחמדה מכח מה שהוא מתלהט בתנועתו ברצון’ (מתוך מסילת ישרים ז).

דף כא

‘רבי יוסי אומר: בארץ ישראל משכירין להם בתים... בתים דלית בהו תרתי – לא גזרו בהו רבנן – מבואר שלדברי הכל השכרת קרקע לעכו”ם בארץ ישראל אינה אסורה מן התורה אלא משום גזרה. והנה לעיל (טו) נסתפקו בגמרא האם שכירות קניא אם לאו. ולכאורה היה אפשר להוכיח מכאן ששכירות אינה קונה [כפי המסקנא שם], כי אם קונה, היה אסור מן התורה להשכיר, שהרי מקנה להם זכות בקרקע.

ומכך שלא הוכיחו מכאן, היה נראה לומר שאין איסור תורה במכירת קרקע לזמן מוגבל. ומסברא היה נראה שתלוי הדבר במחלוקת ר’ יוחנן וריש לקיש האם קנין פירות כקנין הגוף דמי אם לאו. ואולם החזון-איש (י”ד סה, ד ועוד) כתב להוכיח שיש במכירה לזמן איסור תורה. וכן נסתפק בספר מנחת חינוך (תכו). ויש לעיין (אבי עזרי שמיטה ויבל ג, ח אות ג).

יש להוסיף נדבך לראיה זו, לפי מה שכתב הרא”ש כאן ששכירות לעכו”ם בדיניהם הרי היא כקנין לזמן, וכשדים תקיפה יש לילך לפי דיניהם, [והגר”א (י”ד קנא, יח) העיר שאפילו כשאין ידם תקיפה יש ללכת אחר דיניהם. וע’ במש”כ בחזו”א י”ד סה, ח], א”כ כיצד מתירים להלכה להשכיר להם בתים בא”י – אלא מוכח שמכירה לזמן אינו בכלל האיסור. וצ”ע. ובשו”ת אגרות משה (או”ח ח”ב קיג) כתב שמסתבר כשמקנה קרקע ב’קנין פירות’ לעכו”ם, אפילו לריש לקיש יש בדבר איסור תורה, ואינו דומה לשכירות. וצ”ב מכח הראיות הנ”ל.

‘שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך’ – חילוקי דינים בלאו זה, ע’ לעיל טו.

‘כבוש יחיד’ – ע’ במובא ביוסף דעת גטין ח.

(ע”ב) ‘אבל שדהו לעובד כוכבים שרי, מאי טעמא, אריסא אריסותיה קעביד’ – ואולם נראה שאין מותר אלא בסתמא, אך לומר בפירוש לאריס שיעבוד בשבת – אסור, כיון שכל השדה שלו ומיחדו לעבוד בשבת. ורק כאשר לקחו שדה בשותפות מותר אע”פ שמיחדו לשבת (חזון איש י”ד קעז, ט. וכ”ג בשו”ת אגרות משה או”ח ח”ד נד ד”ה ולטעם). ויש מי שחולק (אבני נזר או”ח מא. וכתב להוכיח כן מדברי הר”ן. ואולם בקבלנות מבואר בפוסקים שאסור, וע”ש בטעם החילוק).

‘אריסא דמרחץ לא עבדי אינשי’ – מבואר שכיון שמרחץ אין דרכו באריסות אלא בשכירות פועלים – אסור משום מראית העין, אבל שדה שדרכה באריסות – לא גזרו. וכתבו הפוסקים שהוא הדין במקום שהרוב נותנים מרחץ באריסות – מותר.

ובמקרה הפוך, שנוהגים לתת שדותיהם לפועלים ולא באריסות – בספר תשורת שי (קצט) כתב להקל ליתנה לאריס נכרי. ואע”פ שלכאורה קיים חשד ששוכר פועלים שהרי כן הדרך במקום זה – אך כיון שבזמן חז”ל כשגזרו על הדבר, לא היה הדרך כן, אין לנו לחדש איסור וגזרה חדשה. ושמא אף בימיהם, אילו היה מקום אחד כזה – לא היו אוסרים.

ובשו”ת שבט הלוי (ח”א מו) כתב להפך, כי עיקר גדר התקנה תלוי בקיומו של חשד ומשום מראית העין, אם כן אין שום חילוק בין שדה למרחץ אלא הכל תלוי בדרך המקום. ובהתאם לכך פסק אודות עיר שמנהג תושביה שהגינה הסמוכה לבתים אין עובדים בה באריסות אלא שוכרים שכירי יום – אסור למסור הגינה לנכרי באריסות שיעבוד בה בשבת, מפני החשד, שייסברו ששוכר פועל בשבת.

ולכאורה מוכח כן מדין שדה בקבלנות שמסקנת הפוסקים לאיסור (או”ח רמד, א) משום מראית העין, שנראה כאילו הוא פועל עבורו. הרי שאף בשדה באופן שנראה כפועל – אסור. ואין לדחות שאריסות יצאה מפורש להתר, לא כן קבולת. כי הלא בקבולת ודאי אדעתא דנפשיה קעביד יותר מאריס שאינו אלא למחצה ולשליש, ואעפ”כ נאסר משום שנראה כשכיר, כ”ש אריס שנראה כשכיר שאסור. אך לפי סברת הר”ם בתוס’ יש לחלק שאריס קל יותר כיון שנוטל מתוצרת הקרקע הריהו נראה כשותף.

דף כב

‘תיפוק ליה משום לפני עור’ – על איסור ‘לפני עור’ בהכשלה באיסור שמדרבנן [כמלאכת חול המועד לכמה שיטות] – ע’ במצוין לעיל ו.

‘אתו לקמיה דרבא, שרא להו. איתיביה רבינא לרבא... איכסיף, לסוף איגלאי מלתא...’ – כן מצינו כמה פעמים אצל רבא, שהורה הלכה והקשו עליו ואכסיף ולבסוף נגלה שצדק בהוראתו. ע’ בסוד ענין זה ובענין חזרתו של רבא, במובא ביוסף דעת ב”ב קלג: וקדושין לב.

‘ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות – לא יאמר ישראל לעכו”ם טול חלקך בשבת ואני בחול’ – ואפילו אם יתנה בפירוש שפוטרו מעבודה בשבת – אין מועיל. [וגם באופן שהנכרי אינו חייב לעבוד כלפי בעל השדה – שהרי בתוספתא (מובאת בתוס’) אמרו שהוא הדין בישראל ונכרי שלקחו שדה בשותפות, ולא דוקא בקבלו שדה לעבדה] – כיון שאין דבר זה ידוע ומפורסם. וכדין מרחץ דלעיל שאסור באריסות מאחר ואין דרכו בכך (עפ”י חזון איש י”ד קעז, ט).

‘ואם התנו מתחילה – מותר’ – התר זה אינו אלא בנכרי, אבל המשתתף עם יהודי המומר לחלל שבת – אסור לו אף באופן זה שהתנו מראש, שהרי נהנה ממלאכת הישראל, שעל ידי שהוא עובד בשבת, נתרצה שיהא לחברו השומר-שבת יום אחר מימות החול. וכן ההתר שכתב הרמ”א (או”ח רמה) בששניהם עסוקים ביחד בימות החול, ובשבת עוסק העכו”ם לבדו – שמותר לחלוק השכר דהעכו”ם עושה על דעת עצמו, התר זה אינו אמור ביהודי, שהרי הוא נהנה ממלאכת שבת של ישראל.